

Наталія МАТВЕЄВА,
*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики
початкової освіти Прикарпатського
національного університету
ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ*

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА УЧИТЕЛІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті автор розглядає післядипломну освіту як важливу складову у процесі навчання упродовж усього життя. Розкриває її суть, основні завдання та мету на сучасному етапі.

Ключові слова: *неперервна освіта, професійний розвиток, компетентність, загальний культурний розвиток, зміст освіти.*

В статье автор рассматривает последипломное образование как важную составную процесса обучения на протяжении всей жизни. Раскрывает ее сущность, главные задачи и цель на современном этапе.

Ключевые слова: *непрерывное образование, профессиональное развитие, компетентность, общее культурное развитие, содержание образования.*

In this article the author examines post-graduate education as an important component in the learning process throughout the whole life. He examines its essence, the main task and goal at the present stage.

Keywords: *continuing education, professional development, competence, general cultural development, educational content.*

***Вчитель живе доти, доки вчиться.
Як тільки він перестає вчитися,
В ньому помирає вчитель...***

К. Ушинський

Вступ. В умовах розбудови української держави надзвичайно велике значення має розвиток суспільного виробництва, який прямо залежний від знань і умінь людей, що створюють матеріальні й духовні багатства. Людина є творцем і будівником, активним учасником духовного життя народу, рушійною силою суспільного прогресу. Це, своєю чергою, потребує глибокого пізнання об'єктивних законів розвитку природи і суспільства, набуття глибинних знань, умінь і навичок, а також можливостей їх використання. Сьогодні ні в кого не виникає сумніву в тому, що людина повинна навчатися упродовж усього життя. Це пояснюється швидким старінням наукової інформації, появою нових технологій, реформуванням соціально-економічної системи. Як засвідчує практика, навча-

льні заклади не можуть забезпечити підготовку висококваліфікованих працівників на весь час їхньої професійної діяльності.

Постановка проблеми. В американській літературі введена особлива категорія вимірювання ступеня старіння знань спеціаліста – "період напіврозпаду компетентності", що засвідчує зниження компетентності фахівця на 50% у результаті старіння знань. Ця позиція особливо важлива, на наш погляд, для педагогічної професії, що зумовлюється, по-перше, постійним оновленням змісту навчально-виховного процесу, а по-друге, появою нових педагогічних ідей, підходів, технологій, зростанням обсягу науково-методичної інформації.

Становлення нової освітньої парадигми неперервної освіти дорослих потребує системних змін у діяльності закладів післядипломної освіти і системи підвищення кваліфікації. Післядипломна освіта передбачає організоване й систематичне навчання дипломованих спеціалістів із метою подолання розриву між здобутою у вищих навчальних закладах професійною підготовкою, практичним досвідом і новими вимогами, які висуває розвиток педагогічної науки і суспільні умови.

Ідея навчання упродовж усього життя відома ще з давніх часів, від учених Індії та Китаю, а пізніше - видатного педагога Я.Коменського. У народній творчості вона знайшла своє відображення в лаконічному вислові – "Вік живи – вік учись". Особливо актуальною є ця ідея для учителя, позаяк відповідальні завдання нової національної школи зможе виконати тільки той педагог, який не лише добре підготовлений, а й здатний постійно, упродовж усього життя підвищувати свою професійну компетентність, удосконалювати педагогічну майстерність. На цьому наголошував видатний педагог В.Сухомлинський: "Через 3 – 5 років після закінчення ВНЗ учитель повинен знати у три, п'ять, у десять разів більше, ніж знав він у перший рік своєї роботи. Якщо цього не буде, учні будуть приречені на зубріння й отупіння..." [6, с. 215]. Так, **аналіз актуалізованих джерел** з означеної проблеми засвідчує про те, що проблема підвищення професійного та загального культурного рівня педагогічних працівників й сьогодні залишається актуальною. Про це засвідчують праці Л.Даниленко, І.Жерносека, І.Зязюна, С.Крисюка, Є.Павлутенкова, В.Пікельної, М.Поташника, Н.Протасової, В.Руссола, В.Сластьоніна та інших.

Мета і завдання нашої статті – продемонструвати роль і значення системи післядипломної освіти у забезпеченні наступності освіти упродовж життя, проаналізувати основні умови її організації, мету та шляхи здійснення формування потреби учителів у систематичному саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації.

Формальна освіта вже давно не є єдиним і достатнім методом підготовки людини навіть до трудової діяльності. Отримання диплома й початок професійної діяльності мають стати не завершенням освіти, а початком більш спеціалізованого тривалого процесу набуття кваліфікації, компетентності, загальнолюдської мудрості. Так, часто учителі займаються "творчістю" від власного незнання чи невміння. Очевидною є потреба у наданні допомоги з боку кваліфі-

кованих працівників, закладів освіти, які уможливлюють залучення учителів до апробації, випробування новітніх технологій на основі необхідного інструментарію. Поза сумнівом, учителів треба вчити, виходячи з певних принципів специфіки навчання дорослих. Крім того, вони мають великий накопичений досвід, який можна і треба враховувати й використовувати як джерело знань.

Післядипломна освіта передбачає організоване й систематичне навчання дипломованих педагогічних кадрів із метою подолання розриву між набутою професійною підготовкою, практичним досвідом та новими вимогами часу. Як засвідчує практика, у більшості викладачам закладів післядипломної освіти доводиться працювати з учителями, які давно здобули педагогічну освіту, що, своєю чергою, мала на меті отримання чітких знань та правил передачі їх школярам. Відтак, рівень освіченості в сучасних умовах не визначається лише їх обсягом чи енциклопедичністю. Сьогодні післядипломна освіта – це зумовлений об'єктивними законами суспільного розвитку процес постійного зростання інтелектуального й духовного потенціалу працівників освіти, який планово здійснюється у формі організованої колективної, групової та індивідуальної пізнавальної і творчої їх діяльності [5, с. 5]. Післядипломна освіта спрямована на особистість педагога, розвиток його високого професіоналізму творчих здібностей, інтересів, що, своєю чергою, є умовою реалізації її гуманістичної суті [2; 3, с. 4]. В основу роботи сучасних інститутів післядипломної освіти покладено галузеві нормативно-правові документи, загальнонаукові підходи до організації освіти дорослих, науково-теоретичні підходи до забезпечення неперервної освіти педагогів. Практична діяльність працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти слугує розвитку професійної компетентності учителів шляхом оновлення їх фахових знань і особистого розвитку.

Основними вимогами до змісту післядипломної освіти є:

- урахування та збагачення досвіду учителя із проблеми формування в дітей компетентності, усвідомлення індивідуальних освітніх потреб;
- єдність науковості змісту та практичної спрямованості;
- індивідуалізація підвищення кваліфікації учителів у галузі формування у дітей навчально-пізнавальної компетентності;
- поєднання різних форм занять, діагностики та самодіагностики [4, с. 19].

На сучасному етапі основним завданням післядипломної освіти учителів є підвищення їх кваліфікації як цілеспрямований, спеціально організований процес систематичного оновлення професійної компетентності працівників освіти. Його мета – приведення професійної компетентності учителів у відповідність із визнаними стандартами, що передбачає розвиток їх творчого потенціалу, педагогічної майстерності, підвищення інтелектуального і загального культурного рівня. Водночас зауважимо, що сьогодні у працівників освіти доволі часто спостерігається стереотипне мислення, яке негативно впливає на їхній розвиток чи готовність до інноваційної діяльності. А як відомо, від професійного рівня учителя вирішальною мірою залежить якість навчання і виховання, позаяк оптима-

льно вирішувати завдання навчально-виховного процесу може лише той педагог, який не тільки добре підготовлений, але й прагне систематичного удосконалення. Тому тепер актуалізується один із важливих напрямів розвитку педагога – підвищення професійного рівня у системі післядипломної освіти та формування прагнення до постійного самовдосконалення, самореалізації та самоствердження. За такого підходу особливого значення набуває інтерес учителя до власного саморозвитку. На жаль, педагог не завжди може належно оцінити індивідуальний стиль роботи. А тому, на наше переконання, слід звернутися по допомогу до методичних служб, освітніх закладів задля правильного самодіагностування та визначення основних напрямів самовдосконалення. Так, на основі зіставлення суб'єктивного уявлення про свою педагогічну діяльність з об'єктивною оцінкою її ефективності представниками компетентного педагогічного оточення, учитель може виокремити основні потреби і можливості, зосередити власну увагу на упущеннях чи прогалинах, накреслити шляхи їх усунення.

Так, продовжуючи свою післядипломну освіту, учитель має змогу конструювати особистий досвід і стиль на основі узагальнення способів розв'язання педагогічних проблем та виявляти перспективи подальшого власного розвитку тощо. Система закладів післядипломної освіти сьогодні покликана вирішувати такі завдання:

1. Забезпечення умов для розвитку внутрішньої мотивації власного розвитку педагога.
2. Дотримання принципу відкритості та динамічності післядипломної освіти.
3. Відповідність принципів побудови діяльності учасників курсів теоретичним принципам дослідження педагогічної діяльності.
4. Використання різних форм і методів навчання, коректування змісту та методів, проектування педагогічних засобів, способів професійної діяльності та саморозвитку.

Характерними особливостями неперервної освіти у системі підвищення кваліфікації вважаємо: 1) отримання освітньої, професійно-орієнтованої та особистісно значущої інформації педагогами упродовж усього життя; 2) широкий доступ особистості до вітчизняних і світових освітніх ресурсів; 3) поєднання елементів очного, заочного та вечірнього навчання слухачів на основі сучасних інформаційних технологій; 4) послідовність реалізації змісту підвищення кваліфікації в період очної та дистанційної форм навчання; 5) самоосвіта.

Отже, заклади післядипломної освіти мають на меті навчити педагога правильно скоригувати, дозувати й використовувати власні можливості задля подальшого професійного зростання. А тому, у процесі післядипломної освіти слід урахувувати педагогічні здібності учителя, його педагогічну спрямованість, орієнтування на власний прогрес та реалізацію потенційних можливостей, індивідуальні особливості тощо.

У ході навчання учителі мають змогу задовільнити індивідуальні запити і потреби; намагаються максимально самостійно вивчати психолого-педагогічну

та методичну літературу; ознайомлюються з різними підходами; удосконалюють власні уміння представляти свою педагогічну позицію тощо. Самостійна діяльність слухачів включає роботу над індивідуальними проектами, програмами, методичними розробками. Учитель зростає не лише професійно, а й збагачується духовно, навчається пізнавати себе самого, виробляє вміння бачення майбутнього, усвідомлює власну причетність до розвитку рідного краю, держави та ін.

Післядипломна освіта педагога слугує формуванню творчої особистості, загальнокультурної та соціально компетентної, конкурентноспроможної, здатної системно мислити та орієнтувати власну педагогічну діяльність на нові досягнення науки, безперервно досліджувати свою систему роботи. Головна умова, якої прагнуть дотримуватись сьогодні заклади післядипломної педагогічної освіти – забезпечення впливу саме на ті уміння, які потрібні учителю для управління процесом розвитку компетентності школярів, і на розвиток власної компетентності [1, с. 16]. Так, у період спеціалізації, тобто безпосереднього виконання своєї професійної діяльності, актуальність підвищення компетентності диктується, знову-таки, сучасними умовами. Нинішній темп науково-технічного й соціального розвитку висуває жорсткі вимоги до професійного рівня вчителя. Дуже важливо, наскільки педагог самостійний в інформаційному просторі, які його орієнтовні здібності, як швидко він вбирає те, що йому підходить і в чому він зможе досягти високої компетентності. А для цього сучасному педагогові необхідно вчитися упродовж всього життя – паралельно з професійною підготовкою, зростанням професійного рівня, учитель повинен ще й особистісно зростати. Компетентний учитель виховує компетентного учня - достойну заміну, будівника нової незалежної України.

Виходячи із вищезазначеного, **вважаємо**:

1. Швидкоплинність сучасного життя потребує від особистості все більшої обізнаності та освіченості. Зміни в системі освіти вимагають навиків неперервного навчання, постійного пошуку самовдосконалення та самореалізації.

2. Післядипломна освіта учителів є дуже важливою. Її актуальність зумовлена сучасною ситуацією в освітньому просторі. Післядипломна освіта має на меті створити умови, які дозволяли б критично оцінити рівень власної професійної майстерності учителя та вказували б на шляхи її підвищення; спрямувати педагогів на самовдосконалення, самореалізацію.

3. Роль закладів післядипломної освіти неоціненна. Так, за період навчання у закладі післядипломної освіти спеціалісти не лише здобувають нові знання, уміння та навики їх реалізації у педагогічній практиці, а й задовільняють індивідуальні потреби, інтереси та запити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світлана Баранова. Особливості формування професійної компетентності вчителя / Баранова Світлана // Сучасна школа України. – 2009. – № 2 (206), лютий. – С. 16 – 18.

2. Крисюк С. В. Розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1944 – 1995) / С.В. Крисюк. – Львів: ЛОНМІО, 1997. – 206 с.
3. Крисюк С. В. Післядипломна освіта вчителів: орієнтири розвитку / С.В. Крисюк // Орбіта. – 1995. – № 2. – С. 3 – 7.
4. Олійник І. Компетентнісно-орієнтована післядипломна освіта / І.Олійник // Директор школи. Україна. – 2010. – № 6 (124), червень. – С. 16 – 21.
5. Руссол В'ячеслав. Професійний розвиток педагога в системі післядипломної освіти / В'ячеслав Руссол // Школа. – 2010. – № 12 (60), грудень. – С. 5 – 10.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 303 с.